

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СУТНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ: АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ THEORETICAL-METHODOLOGICAL RATIONALE OF NATIONAL AND PUBLIC SECURITY: AXIOLOGICAL ASPECT

У роботі досліджуються теоретичні підходи до обґрунтування сутності національної та громадської безпеки. Встановлено, що нині спостерігається девальвація цінності безпеки, внаслідок чого війна, агресія, тероризм та екстремізм стали органічною складовою частиною буденного життя. Доведено, що після події 2014 року під час формування державної політики щодо громадської безпеки слід враховувати нові асиметричні загрози: сепаратизм, тероризм, екстремізм, гібридні війни і ін.

Визначено, що безпека є однією з найважливіших цінностей соціального буття людей, обов'язковою передумовою існування та подальшого розвитку людства; найважливішою цінністю, що має забезпечувати вільне існування і розвиток особистості, суспільства, людства. Громадська безпека має трактуватися як така, що за своєю суттю спрямована на встановлення громадського спокою, справедливості, балансу інтересів особи, суспільства й держави, свободи, законних інтересів та волі.

В умовах геопросторової трансформації, передусім зміни просторів безпеки, все частіше застосовується методологія симулякрума, тобто копія копії, яка претендує на позначення оригіналу та позбавлена подібності. Причому особливість симулякрів полягає в тому, що вони не стосуються принципу реальності, адже реальність просто чітко та вміло маскується. Зокрема, йдеться про псевдовибори, псевдовладу, псевдокраїни (ДНР та ЛНР).

Визначено, що однією із проблем безпекової політики України є відсутність системного методологічного інструментарію оцінки певних подій із подальшим виробленням напрямів державної політики щодо управління ними. Тому саме знання оцінки тих чи інших подій, а також цілеспрямовані дії, що були спрямовані на формулювання конкретної оцінки на ті чи інші події, відіграли вирішальну роль під час захоплення Криму, втрати частини Луганської та Донецької областей.

Ключові слова: національна безпека, громадська безпека, аксіологія, симулякрум, російська агресія, оцінка реальності.

The paper explores theoretical approaches to substantiation of the essence of national and public security. It has now been established that security values are being devalued, making war, aggression, terrorism and extremism an organic component of everyday life. It is proved that after the events of 2014, new asymmetric threats should be taken into account in the formulation of state policy on public security: separatism, terrorism, extremism, hybrid wars, etc.

It is determined that security is one of the most important values of social life of people, a necessary prerequisite for the existence and further development of humanity; the most important value that must ensure the free existence and development of the individual, society, humanity. Public safety should be interpreted as being inherently aimed at establishing public peace, justice, the balance of interests of the individual, society and the state, freedom, legitimate interests and freedom.

In the context of geospatial transformation, especially changes in security spaces, the methodology of simulacrum is increasingly used, a copy of a copy which claims to be original and devoid of similarity. And the peculiarity of simulacra is that they do not relate to the principle of reality, because reality is clearly and cleverly masked. In particular, we are talking about pseudo-elections, pseudo-power, pseudo-countries (DPR and LNR). It is determined that one of the problems of Ukraine's security policy is the lack of a systematic methodological toolkit for evaluating certain events and further elaborating the directions of state policy on managing them. Therefore, it is the knowledge of assessment of certain events, as well as deliberate actions aimed at formulating a specific assessment for certain events, played a decisive role in the conquest of Crimea, the loss of parts of Lugansk and Donetsk regions.

Key words: national security, public security, axiology, simulacrum, Russian aggression, reality assessment.

УДК 351.327.355.02

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5240-2020-17-24>

Копанчук В.О.

к. юрид. наук, доцент,
докторант кафедри публічного
адміністрування у сфері
цивільного захисту
Національний університет
цивільного захисту України

Постановка проблеми. Глобалізація світу, на жаль, створила передумови для глобалізації переважно загроз і небезпек, ніж безпеки. Крім того, так звана сек'юритизація суспільства як явище не відбулася. Навпаки, глобалізація привнесла достатню кількість елементів хаосу, уповільнила темпи розвитку розвинених країн, а також створила додаткові важелі для унеможливлення розвитку слаборозвинених країн, остаточно намітивши тенденцію до архаїчних форм вирішення конфліктів: через війну, агресію, анексію, геноцид, тероризм і сепаратизм, гібридні війни, гуманітарні конфлікти [12, с. 177].

У XXI ст. відбувається девальвація майже всіх цінностей, у яких людство втілювало свої

очікування, наміри та мрії. Утрата відчуття цінності миру, необхідності обстоювати його не словами про «стурбованість і зніяковілість», а реальним діями призвели до девальвації цінності безпеки, унаслідок чого війна, агресія, тероризм та екстремізм стали органічною складовою нашого буденного життя. Нині саме ці явища і, відповідно, боротьба з ними (яка, на жаль, ведеться реактивно, а не проактивно) визначають вектори подальшого розвитку всього людства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Чимало дослідників вивчали питання правового регулювання громадської безпеки, а саме: О.В. Барабаш, В.М. Березан, О.С. Доценко, М.В. Корнієнко, М.В. Лошицький,

Є.Б. Ольховський, І.І. Плохий, В.М. Цикалевич. Окрему увагу методологічним питанням національної безпеки присвятили В.А. Ліпкан, Г.П. Ситник, Г.О. Пономаренко, В.П. Горбулін, А.Б. Качинський та інші вчені.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, не дивлячись на постійні спроби аналізувати громадську безпеку в нових умовах, немає жодного глибокого дослідження, у якому достатньо повно і глибоко розглядалися б проблеми безпекової аксіології в комплексі, на основі єдиного та цілісного теоретико-методологічного висвітлення проблеми.

Метою досліджень є теоретико-аксіологічне дослідження сутності національної та громадської безпеки в умовах упровадження симулятивної практики під час проведення гібридної війни проти України

Виклад основного матеріалу дослідження. Утрата цілісного смислу буття зумовила ситуацію, за якої в центрі уваги аксіології постала унікальність людського існування, пробудивши в індивіда почуття тривоги й небезпеки не лише перед світобудовою, а й перед тотальною владою інформаційного суспільства. На жаль, за словами Жюльєн Дельоза, більше вже не існує ні глибини, ні висоти: сучасний мислитель змушений орієнтуватися на поверхові ефекти. Саме тому українське суспільство сьогодні більше орієнтується в прізвищах терористів, ніж тих, хто творив історію нашої Батьківщини [8, с. 86].

Окремі дослідники наголошують на необхідності формування *життєвої позиції*, яка сприяє виробленню цінностей, укорінюючи їх у повсякденному житті. Так, результати наукового аналізу життєвих позицій особистості можуть певним чином сприяти виявленню рівня конфліктогенності та соціальної напруженості в певному суспільстві загалом.

Так, наприклад, Г.П. Ситник, досліджуючи систему національних цінностей, ігнорує аксіологічний підхід, оминає увагою питання щодо благ, користі, унаслідок чого фактично незрозумілими стають витoki формування наукової позиції автора. Зокрема, дослідник пропонує на основі аналізу світоглядних, культурологічних, історичних, соціально-економічних, географічних, демографічних особливостей і традицій розвитку України, основних концепцій і визначень категорії «національні цінності» у загальному вигляді сформуванню такої системи основних національних цінностей України: державний суверенітет; територіальна цілісність; демократичні основи розвитку; працелюбність; духовність; сім'я; рівноправність народів, які населяють Україну; самовідданість під час захи-

сту Батьківщини; соціальна справедливість; колективізм; матеріальне та духовне надбання народу України; миролюбність; толерантність; доброзичливість [11, с. 112].

Розглядаючи цінність територіальної цілісності, Г.П. Ситник вважає, що будь-яка система соціальних цінностей є узагальненою інтегральною оцінкою суб'єктивних за своєю суттю ціннісних орієнтацій минулих і сьогоденних поколінь нації. На думку вченого, національні цінності визначають сутність (зміст), цілісність і стійкість, національні інтереси – структуру і характер, а національні цілі – конфігурацію та спрямованість формування і функціонування системи забезпечення національної безпеки. Національні цінності України – це цінності європейської держави, яка володіє унікальним за масштабом, змістом, якістю та самобутністю духовним, матеріальним і культурним потенціалом, в основі якого – конгломерат західнохристиянських, православних та мусульманських цінностей [11, с. 117].

У цьому аспекті схвально ставимося до наукових розробок М.І. Панова та В.П. Тихого, які, застосовуючи до вивчення безпекової тематики аксіологічний підхід, доходять певних висновків, а саме безпека – це: одна з найважливіших цінностей соціального буття людей, обов'язкова передумова існування та подальшого розвитку людства; найважливіша цінність, що має забезпечувати вільне існування і розвиток особистості, суспільства, людства, створювати гармонію і переборювати суперечності у відносинах «людина – техніка», «людина – навколишнє середовище», у взаєминах між людьми, особою і державою, суспільством, між націями та державами [7, с. 11].

Методологічно концепція громадської безпеки на засадах аксіології слугує теоретичним базисом для обґрунтування системи наукового пізнання феномену безпеки не через категорію «національний інтерес», а через категорію «національні цінності». Крім того, в межах аксіологічного підходу виробляються критерії формування цієї системи цінностей, показники її ефективності, а також засоби, за допомогою яких відбувається відбір і їх формування. Водночас використання адекватної методології унеможливить суб'єктивне трактування фактів порушення громадської безпеки та, відповідно, застосування вибіркового правосуддя до порушників громадської безпеки незалежно від їхніх політичних й інших переконань [12, с. 180].

Гносеологічно концепція безпекової аксіології допомагає поєднати методологічний інструментарій різних наук відповідно до єдиного предмета дослідження – громадської безпеки. Як ми вже зазначали, активізація

реальних алгоритмів дестабілізації виявила неспроможність систем колективної безпеки своєчасно реагувати на них, а отже, рівень громадської безпеки значно знизився [12, с. 181].

Громадська безпека як складова частина національної безпеки донині, навіть після подій Революції гідності, анексії АР Крим, тимчасової окупації окремих територій на Сході України російсько-терористичними формуваннями, а також активним веденням проти України гідридної війни, не є легітимованою [6, с. 168]. Причому така кореляція є важливою передумовою правильного розуміння сучасного змісту громадської безпеки, яка нині фактично може розглядатися важливою складовою частиною внутрішньої безпеки держави. Адже сфера громадської безпеки стосується майже усіх складових і сфер життєдіяльності, які зазначені в Законі України «Про основи національної безпеки України» [10].

Цінність – це не реальність, а ідеал, носієм якого є свідомість як джерело всіх норм. Тому можна чітко ідентифікувати іншу істину: не може бути абсолютної безпеки, так само як не може бути абсолютної свободи. Ідеал настільки є ідеал, наскільки його ніколи не можна досягнути. Але осмислення цього постулату вже наближає до правильного розуміння сутності й призначення громадської безпеки, необхідності операціоналізації цього поняття через категорії цінностей, а не інтересів [2, с. 257].

Отже, громадська безпека має трактуватися як така, що за своєю суттю спрямована на встановлення громадського спокою, справедливості, балансу інтересів особи, суспільства й держави, свободи, законних інтересів та волі. У цьому полягає зміст цінності громадської безпеки, за допомогою якої стверджується єдність і взаємозалежність цінностей як окремої особи, так і держави як особливих, але самодостатніх і водночас взаємозалежних соціальних цінностей. Застосування аксіологічного підходу слугує своєрідним орієнтиром та дороговказом щодо формування системи стримувань і противаг, а в більш абстрактному аспекті – балансу інтересів особи, суспільства та держави. Формування системи цінностей допомагає сформувати цей баланс, ґрунтуючись на об'єктивних наукових критеріях, а не послуговуючись суб'єктивними ставленням та інколи помилковими оцінками критеріями. Здійснення цих цінностей, власне, становить основний зміст і завдання, безпосередньо ідею державної безпекової політики у сфері громадської безпеки [9, с. 152].

Нині криза в безпековій сфері слугує додатковим аргументом на користь необхідності переосмислення значення аксіології, за допомо-

гою якої можливо реалізувати потребу людини в цілісній інтеграції: теоретичного та емпірики, пізнання та практичного досвіду. Крім того, нова аксіологія, або аксіологія майбутнього як власна унікальна предметність відображає бажане майбуття для кожної нації. За таких умов два плани буття – суттєвий (іманентна індивіду реальність) і надчуттєвий (осягнена розумом трансцендентність буття) – спроможні визначати не лише історію аксіологічних уявлень (заради чого жили, живуть нині й готові жити далі покоління людей), і не лише універсальний спосіб проникнення в майбутнє (пошук єдиного смислу в усьому розмаїтті цінностей), а й безумовну практичну значущість [3, с. 19].

Геопросторові трансформації – передусім зміна просторів безпеки, за яких частіше звертається увага до проблем забезпечення національної безпеки. Із цієї точки зору розуміючи оцінювання реальної безпекової ситуації все частіше застосовується методологія симулякрума.

З'ясуємо, що таке симулякрум, або симулякр. Симулякрум (лат. *simulare* – прикидатися) – слово, що має два різні значення залежно від репрезентативної та нерепрезентативної моделі застосування. Платон визначав симулякрум як копію копії, відображення відображення, подвоєння подвоєння, яке, як і копія, претендує на позначення оригіналу, прототипу. Копія володіє схожістю з референтом, оскільки будує себе за зразком ідеї, а *симулякрум* – це копія копії, позбавлена подібності [13, с. 258].

Еклезіаст зазначав, що симулякр – це зовсім не те, що приховує істину, це і є істиною. Оскільки симуляція виявляється іманентною реальності, то немає можливості зазначати про якусь присутність, базу, оригінал [4]. Відтак, наприклад, імітація вільних виборів на тимчасово окупованих територіях (АР Крим, Луганська та окремі частини Донецької області) надають підстави стверджувати про застосування симулякрів під час проведення інформаційно-психологічних операцій проти українського населення на цих територіях. Причому особливість симулякрів полягає в тому, що вони не стосуються принципу реальності, адже реальність просто чітко та вміло маскується. Зокрема, йдеться про псевдовибори, псевдовладу, псевдокраїни (ДНР та ЛНР) [6, с. 148].

Симулякри виявляють ефективність під час здійснення таких операцій, як ведення гібридних війн, адже вони підривають і стирають межі між реальністю, доповненою і спотвореною та віртуальністю. Важливим поворотним моментом у цьому процесі симуляції є перехід від знаків, які щось дисимілюють, до знаків,

які приховують від нас той факт, що вони не означають нічого. Так, наприклад, ні жителі анексованого Криму, ні жителі так званих ЛНР чи ДНР не зможуть виїхати в жодну країну, окрім Росії. Їхні діти не зможуть навчатися в жодній школі, вищому навчальному закладі, отримувати медичну та інші види допомоги в жодній країні світу, окрім Росії. Таким чином, обрання цього рішення перемістило жителів тимчасово окупованих територій до віртуального світу, створеного симулятивною практикою. Перше передбачає теологію істини, друге – знаменує століття симуляції та симулякрів [1, с. 24].

Так, наприклад, ДНР існує як бажання, ствердження того, що вона є реальною країною (республікою), реальною окремою частиною міжнародного товариства. ДНР існує для того, щоб усі інші вірили, що решта положень є теж реальними, тоді як Україна є нереальною. Таким чином, завдання симулякра з ДНР – зробити Україну в уяві населення окупованих територій гіперреальною, тобто перетворити справжню Україну на симулякр, тобто копію копії, а отже, перетворити уявлення про країну на фантом.

Ідеться не про вигадану недостовірну репрезентацію реальності, а про прийняття того факту, що реальність як така початково включає до власної структури симуляцію, репрезентацію, фікцію, рятуючи таким чином себе. Із цією метою в медійний простір було уведено емоційну складову частину: будь-яка інформація про Україну подавалася лише в негативному контексті, викликаючи формування стійких негативних емоцій до України, власно відчуження від поняття «братній народ». Отже, на емоційному тлі в Росії для пересічних росіян українці – уже давно не братній народ, а фашисти й карателі, які притискають російськомовне населення [1, с. 28].

Висновки. Однією із проблем безпекової політики України є відсутність системного методологічного інструментарію оцінки певних подій із подальшим виробленням напрямів державної політики щодо управління ними. Тому саме *знання оцінки* тих чи інших подій, а також цілеспрямовані дії, що передували та були спрямовані на формулювання конкретної оцінки на ті чи інші події відіграли вирішальну роль під час захоплення Криму, втрати частини Луганської та Донецької області, а також

мобілізації українців на боротьбу з агресією на Сході нашої держави.

Таким чином, визначимо, що оцінка стає дедалі більш універсальним засобом аксіологізації родового життя, показником дедалі зростаючої релятивності ціннісних розмежувань між людьми та формою концентрації уваги індивідів навколо найбільш значущої для сучасної епохи проблеми майбутнього як такого.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Актуальні виклики та загрози регіональній безпеці: висновки для України : [аналіт. доп.] / За заг. ред. К.А. Кононенка. Київ : НІСД, 2014. 42 с.
2. Горбулін В.П. Системно-концептуальні засади стратегії національної безпеки України. Київ : Євроатлантикінформ, 2007. 592 с.
3. Концептуальні засади розвитку системи забезпечення національної безпеки України : [анал. доп.] / Кол. авт. О.О. Резнікова, В.Ю. Цюкало, В.О. Паливода та ін. Київ : НІСД, 2015. 58 с.
4. Лакирев А. В поисках смысла (Книга Экклезиаста). URL : <https://www.bible-center.ru/assetsfs/pdf/ekklez.pdf>.
5. Ліпкан В.А. Теорія національної безпеки : підручник. Київ : КНТ, 2009. 631 с.
6. Магда Е. Гибридная война: выжить и победить. Харків : Виват, 2015. 320 с.
7. Панов М., Тихий В. Безпека як фундаментальна категорія в методології правознавства (до постановки проблеми). *Вісник Академії правових наук України*. Харків, 2000. № 3(22). С. 10–16.
8. Петренко Д.В. Філософія події Жилля Дельоза. *Філософський альманах: Зб. наук. пр.* Київ, 2008. Вип. 69. С. 86–94. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/71832?show=full>.
9. Пономаренко Г. О. Управління у сфері забезпечення внутрішньої безпеки держави: адміністративно-правові засади : монографія. Харків : Вапнярчук Н.М., 2007. 448 с.
10. Про Основи національної безпеки України : Закон України № 964-IV від 19.06.2003 р. *Офіційний вісник України*. 2003. № 29. С. 1433. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
11. Ситник Г.П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади) : підручник Київ : НАДУ, 2012. 544 с.
12. Фатхутдінов В.Г. Громадська безпека з позицій аксіологічного підходу. *Глобальна організація союзницького лідерства*. 2015. № 2. С. 177–187. URL : <http://goal-int.org/gromadska-bezpeka-z-pozicij-aksiologichnogo-pidxodu/>.
13. Хайдеггер М. Учение Платона об истине Историко-философский ежегодник. Москва : Наука, 1986. С. 255–275. URL : <http://ec-dejavu.ru/i/Istina-2.html>.